

Lihoaren penak

Lehena orainaren habe eta labe delako uesterik zintzoenean kultur laneari ari diren heldetako bat dugu Julián Alustiza frantsiskotarra. Zenbait gaitan zaletasun berdinak ditugunez, gozoko zaitziki bere lana. Baina, bereziki, euskal jakintzaren iturri garden askotariki edana denez. Horregatik, hartzen duen lana hartzen duela, dagokion alorra ondo joratzen dakien gizona da. Etnografia, literatura eta historiaren agiriak hutsik egin gabe, zehatz mehatz erabiliko ditu.

Gauzak zentuz ordenatzen ikasi zuen eta hartzen dituen gaiak ongi aztertuz eta landuz burutzen ditu. Holokoa da Lihoaren penak eta nekeak deritzan liburuz eskaintzen digun lana. Lehena orainaren habe eta labe bada, liburuak neregari piztu dituen oroitapen oharretatik hasiko naiz, beraien ingurutzik asko urrundu gabe.

Gerraondan, euskal folkloreak berak ere erasoaldia ezagutu zuen. Hiri handietan ez zen dantzari talde-rik Dindirrikoak Bilbon hasi arte eta heurok ere izan zuten eragozpenik aski; baina herrixka batzutan, han hemen, baziren dantzari taldeak. Horietako bat zen, behin mendiz Aixerretik behera niñola Akorda auzoko jaietan ezagutu zuena. Ibarregulukoak ziren, bertako apaz gaste bat buruzagi zela. Dantzak berak ikusgarriak badira ere, garai hartan eta mendateko auzotxo batean ikusgarriago iduritu zaizkidan. Dantza zahar haietako asko lehen aldiz ikusten nituen eta beren arietik bereiziena neska-mutilen artean kanita hotsaren laguntza egin zuena iduriti zizaidan. Neska iruleak ehungintzarako horigiran ziharduten, soinu honako hau ahokatu, eapatuz golpeka ari ziren artean:

**Kantatu daguzan
Lihoaren penak
Ezpatu onen otean
Izanik latzenak;
Alkar ondo artuta,
Soñuua neurturik.
Gorputzeko nekea
Isteko arindurik.**

Eta, honen eta bere ondoko bertsoen artean holako lelo euskaria kantatuz:

**Gara neskatillak,
Euskaldun ez ilak,
Ezta inor lurraen
Gure bear estanik;
Ez atso, ez agura
Alkandora birak.**

Orduan gutien uste muen zen urte batzuk gerago kanita horien egileari buruz idatzi behar nuela nere lehen liburua.

Bestalde, herri literatura ezagunala konstatatuz joan nintzen lihoaren penak ez garrantzitsuak ziren, sorginak edo laminak aspertuaziz uxatzeko ere kantatzen omen ziren.

Ortixek ere, **Euskaldunak** poeman leku berezia eskaini zion irtulerari, baina Joan Antonio Mogel, kanita jorren egilea (edo behar bada berak jasotako herri kanita izan zitekean) izan zen langintza hori lehen aldiz idatziz adierazi zuena. **Peru Abarku** deritzan liburuan, Peruk Maisu Joani erakutsi nahi zizkion gure herriko bizibideetarik zenbait eta gai bakotzak berakin zeraman ekinza, jakintza eta hiztegi berezia zer ziren. Boskaren aurtuan, Peruk bere alaba Popatzuri dei egin zion eapatarien ekinzatz zer ziren Maisu Joani erakus zitezaion. Kanita, beraz, hamazortizgarren mendearen azkenaldikoizat jo genezake, Mogel bera 1804an hil zenez. Baina, **Peru Abarka** liburuak ez zuen argiatarterik 1881era arte. Hain zuzen, aurtien betetzen dira ehun urte. Orduko kanita Zubiaurre musikagileak Durangoko Euskal Jaietarako pentagramak idatzi zuten doinu bera ote? Ala, ikutu soil batzuk eko aldatuak osoa egin ote zuen? Mogelet agertu zigunez, bertsolariet kantatzen zituzten, baina musika idatzirik ez zen ezagutzen Garaiko Valentín Zubiaurrek (pintoreen alai) jarri arte. Zu-

biaurre folklore zalea zen eta zenbait zortziko egin zituen, baina ezin dugu ezer ziurtatu "Lihoaren penak" delakoari buruz. Seguruenik, herri doinua bera jaso zuen, behar bada ikuraren batzuk egina.

Hemeretzi bertsok osatzen duite kanita osoa, euskaritoxa edo tartean errepikatzen den leloa kontatu gabe. Zortziko txikiaren neurrik egonaren, ezta batere harritzekoa sorginak ere aspertzea bez ereintzatik oihalgintzarainoko eskulan guziaz adierazten duenez. Baina aspergarria ez dena, gezurra badirudi ere, Alustizaren liburua da.

Julián Alustizak gure kulturaren gorpillean daroa bere lana. Hazi erietzik ehungintza artekoak erakotziko digu, liho izen eta horien muerak jasotzeki beharrezko lanabesak zerituz diren etanaz, baina bitartean mitologia, historia, eta inguru guzieren berri zahar eta berrien zati hautatuz kontatuz eta hontan Mogelet Peru Abarkan emandakoak bereziki, irakurtuz, batez ez daki zer gehiago miretsi, bere kontraera atsegina a la euskara jatorra. Horri gaineratzen badiogu orrialdeak zehar erakusten duen eruditioa, zer gehiago eskatu genezakeko liburu bati? Errefraur, kanita zahar, gertakari, denetarik biltzen du erarik txukunenean, edonork erraz irakurtzeko bezala. Azkenik, gaitari buruztik bibliografia eta hiztegi agerituz ditu.

Honekin, Alustizak berriz ere ikerlanak agertzeko dohain berezitan erakutsi dizkigu. Ez da gai horietan jakituna izan beharrik bere lana irakurri ondorengo alertzeko. Eta, irakurrien duenak jakingo du zergatik eta zelan den lehena orainaren habe eta labe, jatorriko kulturaren bere erroak aurkituko dituzten.

Juan SAN MARTIN

Siendo jovencito y antes de interesarme por los temas culturales del país, en una de mis excursiones montañosas, en el barrio vizcaino de Akorda, presencié un acto folklórico de danzas tradicionales en el que me llamó la atención una de hilanderas, acompañada con cánticos en métrica del zortziko menor. Lejos estaba de mi mente que mi primer libro iba a ser en torno a la vida y obra del autor de aquella canción, Juan Antonio Moguel. Dicha canción se recoge en el libro **Peru Abarka** que vio la luz en 1981, hace ahora cinco años y a los setenta y siete del fallecimiento del escritor. Su música puso en pentagrama Valentín Zubiaurre (padre de los pintores), quien en vida fue renombrado por sus composiciones. No se sabe de cierto si la que escribí fue recogida o hizo algún arreglo sobre ella, pues Zubiaurre era autor de varios zortzicos.

La canción de las hilanderas tiene su importancia, porque además de figurar en un libro importante de la literatura vasca, se recoge en la mitología. Si unimos a ambas cosas el capítulo que dedica Oríxe a la profesión, en el poema **Euskaldunak**, viene a recobrar mayor consideración. Pero lo que se teje en el interior de la cultura vasca en torno al cultivo del lino hasta conseguir las telas y las conexiones existentes con diversos aspectos de la etnografía, historia y literatura vasca, y cuán importantes resultan para el conocimiento cultural de nuestro pueblo, difícilmente se puede comprender sin leer la obra **Lihoaren penak eta nekeak** de Julián Alustiza, quien ha sabido desarrollar magistralmente el tema.

Para Alustiza, el pasado es el sostén y el crisol del futuro y no se ha conformado con describir un aspecto de la vida tradicional vasca, desde la siembra de la semilla hasta la fabricación del tejido, sino que une las creencias, mitos, costumbres y otros pormenores que se relacionan con esa forma de vida que ha desaparecido en tiempos muy recientes. Por su erudición ha sabido aprovecharse inteligentemente de la literatura popular culta, con refranes, cantares, cuentos y leyendas, etc. pero muy principalmente de las canciones recogidas en **Peru Abarka** de Moguel y que ahora se cumple el centenario de su impresión. Valiosa coincidencia la aportación de Alustiza, que en un ensayo de fácil lectura y con el ameno estilo lingüístico de siempre, ofrece su rica obra.

Tolosako lehiaketa

Batek baino gehiagok esan dit Tolosako Lehiaketari buruz izag esan nuena gozregorria zela. Ene ustez, nahiz eta batzuen batzu mundu, esan beharrezkoak ziren esan nituenak eta urton ikusi dugu arrazoizko hideoan nebilela. Zergatik — galdetzen nuen orduan — Lehiaketako hasierako 18 korutik lau abesbatzera jaitzi gara azken Lehiaketan? Zergatik euskal koruizatik sariak irabazteaz ezinezkoak bihurtu da? Bide okerrak zuzentzen hasiea eskatzen nuen orduan, eta ene ustez euskal koruak, harrokeriak alde batera utzia, teknika eta adierazkortasunerako heziketa bideak hartu beharrezkoak diren ginen eta aurkitzen gara.

Urton gauzak aldatu egin dira benetan. Hamazortzi abesbatzetik hamar euskaldunak izan dira. Zeezer da. Dirudienez aldenatu ditugu sorginak. Eta pozgarriago den garaiaren bat: euskal abesbatz batek, **Donosti Ereskiak**, irabazi ditu ahots nahasiataroko lehen bi sariak. Aspaldian gertatzen ez zena. Baina azterketatxo bat egin beharko da.

Igaz antolatu zen Tolosako mahai inguruan, teknika aldeetik asko baino gehiago ahalegindu behar ginenela ikusi zen. Kultur eta Heziketarako Kontseilariatzak bazutela zereginik esaten genuen orduan. Eta zorioren lehen urratsak eman dira. Kultur Kontseilariatzak koruei kantu teknikan, irakasteko maiu, edo hobe esateko maistra bat kontratatu du: Victoria Canale eta lanean hasi denez ber, lortu ditu itzaropenezko ondorioak. Donosti Ereski eta Eskifaja Koralekin lanean bete ditu ordu batzu eta hara non, bata lehen sari biak irabazi ditu eta besteak bigarren eta hirugarren sariak. Izatez, koro biak, ikasketak hauek hartu orduko, baziren puntergoak; baina aitorri behar dena da biekin ekin duela lanean maistra berriak. Horretatik aparte, heste abesbatz bazituzten ere ikusi ahal izan dugu aurrerapen txalagarria. Beraz, teknika aldeetik zeezer egiten hasi garenean, beharhala lortu ditugu sariak.

Baliogarriz izango oie da urteongo garaipean hau gure abesbatz biltzura kentzeko? Azken urteotan kantoparrak ziren beti sari irabazte eta lotsaz beterik geratzen ginen bertokook. Mundu zabaleko polifonia orkestra orkestra profesionalak irabazteaz ezan, behar bada, harrigarria. Baina gure euskal folkloreak abestietan Kantoparrak garaitu izateaz bazen loisa eta min ematen zuen gauza. Gure musika herrikoia guk baino hobeto alemanek edo hungarok edo poloniarrek kantatzea bazen ardua handia ematen zigan buruko mina. Ez noa orain konposaketa orkestra sartzeraz, hau ere bada azterketa bai meretz duen salla eta. Koruekin nahiko dugu oraingoz. Ahasko teknika eta ingurukoak fajtala itrela ikusten genuen eta, dirudienaz, bide okerrak zuzentzen hasi gara.

Beste berri asko ere izan dira al-pagarriak urteongo Lehiaketan. Hamabostaldia izan dela azpimarkatu nahi du eta epe luzeago honetan erperituzia gehiago egiteko au era izan duite antolotzaileek. Esate baterako, urton lehendabiziz antolatu dira Koruen Topaketak eta esperituzia hau on izan omen da. Eta beste berri txalagarri bat ere aipatu behar da: Euskal Gobernuak sari berezi bat eman du urton, hots, euskal zuzendarien artean onenari zuzendaritzako ikasketak egiteko beka bat. Eta epai-mahaikoak erabaki zutenaz, hiru izan dira laguntza haur meretz izan dituenak: Donosti Ereski zuzendaria den Migel Amantegik, Eskifaja Korale zuzendaria den Xabier Bustok eta Donostiako San Inazio Korale zuzendaria gaste den Jose Antonio Sainz Alfarak. Hemen Pablo Garaioa (g.h.) datorrit burura bera izan bait zen azken korale zuzendaria: pozik ikusiko da bere ikaslearen garaipean. Zorionak, zuzendari adiskideok eta diru laguntza hori euskal musikaren onerako izan dadila.

Zuzendaritzarekin zerikusirik daukan mahai inguru era izan aurtengo Lehiaketan. Eta aho batez onartu zen ondorioa zera izan zen: igaz egindako eskariari behituz — eta eman ditu honek bere lehen fruituak — gure Euskalerriko koruentzat zuzendari berriak zortziko Eskola bat antolatuza. Hau izan zen, labur esanda, Euskal Gobernuari eskatu genion eginbeharra. Bartzada hai ere hautatu zen idea hau aurrera eramateko, Tolosako CIT delakoen ardurapean. Eta uste dut — eta dugu — gure koralek behar den teknika bat lortzen badeute eta zuzendari ondo heziak badituzte, gure musika korala behar den tokian jarriko dela urte batzu barru.

Amaitzeko, zoriorenka ta eskerrak Tolosako antolotzaileek.

José Antonio ARANA MARTIJA

Más de uno me ha dicho que fui un poco duro en mi comentario del año pasado sobre el Certamen Internacional de Tolosa. Según mi entender, aunque pude herir a alguien, creo que era necesario decir lo que dije y este año, los resultados del Certamen me han dado la razón. En definitiva, lo que entonces dije era que nuestros coros necesitaban una más sólida formación técnica para que no ocurriera que por miedo a compararse con corales bien preparados del extranjero el Certamen de Tolosa se convirtiera en Internacional pero sin participación vasca.

Este año las cosas han cambiado. Ha habido más participación vasca y parece que hemos espantado a las brujas. Pero hay algo más que podemos considerar como un triunfo vasco y es que un coro vasco, el Donosti Ereski, ha conse-

guido los dos primeros premios en modalidad de voces mixtas en Polifonia como en Certamen folklórica. Es algo que no se hace años.

En la mesa redonda organizada en el Certamen del año pasado por el Gobierno vasco se valoró la necesidad de alguna forma de profesionalización técnica de nuestros coros. Parece que la petición ha sido escuchada y se está creando un eco pues tenemos ya como una profesora de canto, Victoria Canale, que ha dado ya cursos en sus clases y ha obtenido unos frutos. Tenga presente que se imparten clases en el Donosti Ereski y a la Corale de Akorda. La primera de las voces mixtas se ha dicho, ha obtenido los primeros premios en Cantos y segundo premio en Cantos folklórica y un tercer premio en Cantos. No dudo de que se ganen otros, antes de la intervención de la profesora. En la ciudad vasca, pero no en los buenos coros, pero no en la casualidad el resultado. Por otra parte, otros coros han mostrado notable interés en su preparación técnica. Como se está dando en el camino que se está trazando para una buena formación de nuestros coros.

Ha habido otras muchas cosas de este año en Tolosa que ellas el haberse organizado interesantes Encuentros de Coros sin ayuda que los coros conozcan y aprendan de otros. Pero la primera noticia es la creación por parte de mi buen vasco de un nuevo mejor director vasco del Certamen. Este año el premio se reparte entre tres directores: José Antonio Ereski y Xabier Bustok, Amantegui y Xavier Garaioa. La Corale San Inazio Sainz Alfara, José Antonio Sainz Alfara.

Por lo que respecta a la dirección, la Mesa de este año ha visto en este otro problema de nuestro país, la falta de una Escuela de Directores. Tienen que ser voluntarios, ententes, por unanimidad, solicitar del Gobierno vasco la creación de esta Escuela. Si nuestros coros corral lleguen al punto que la necesaria formación de directores bien formados en pocos años en poco tiempo en hemos perdido en otros con los otros coros. Por último quiero agradecer las gracias a los organizadores del Certamen de Tolosa que presentan anualmente el concurso y esta confiante esperanza de que el certamen corral vaya avanzando.

CONTRATOS INTERNACIONALES DE EXPORTACION — INVERSIONES EN EL EXTRANJERO

Curso monográfico patrocinado por el Departamento de Comercio y Turismo del Gobierno Vasco.

En San Sebastián: Cámara de Comercio, Industria y Navegación de Guipúzcoa. Fechas: 11 de Noviembre, miércoles, y 17 de Noviembre, martes, respectivamente, en jornada de mañana por la mañana, y de 4 a 7.30 por la tarde.

Ponentes: D. Luis Dodero, y D. Eduardo Sebastián de Erice, respectivamente, que se despiden en Madrid.

Asistentes: Directores Gerentes, Directores de Exportación y otros responsables. Plazas limitadas. Información: Cámara de Comercio, Industria y Navegación de Guipúzcoa.

Aguirre Miramón, 2. San Sebastián. Telef. 27.21.00.